

ՄԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔ

ՄԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՉԵԶՈՔՈՒԹՅԱՆ ԵՐԱՇԽԱՎՈՐՈՒՄԸ ՄԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ՎԵՃԵՐԻ ՔՆՆՈՒԹՅԱՆ ԸՆԹԱՑՔՈՒՄ

ԱՆԱՀԻՏ ՄԱՆԱՍՅԱՆ

Սահմանադրական մարմինների միջև իրենց սահմանադրական լիազորությունների առնչությամբ առաջացող վեճերի լուծման իրավական կառուցակարգերն ու դրանց պատշաճ կենսագործումը բացառիկ կարևորություն ունեն սահմանադրական կայունությունն ու կայուն ժողովրդավարությունը երաշխավորելու տեսանկյունից: Մինչ 2015 թ. սահմանադրական փոփոխությունները Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրական դատարանը չուներ սահմանադրական վեճերի լուծման ինքնուրույն լիազորություն: Մակայն իր այլ լիազորությունների իրականացման համատեքստում վերջինս առանձին դեպքերում փաստացի լուծել է լիազորությունների հարցով վեճեր:

2015թ. սահմանադրական բարեփոխումների արդյունքում ՀՀ Սահմանադրությամբ սահմանադրական մարմինների միջև սահմանադրական վեճերի լուծման լիազորություն ամրագրվեց նաև ՀՀ Սահմանադրական դատարանի համար: ՀՀ Սահմանադրության 168 հոդվածի համաձայն, մասնավորապես, Սահմանադրական դատարանը Սահմանադրական դատարանի մասին օրենքով սահմանված կարգով լուծում է սահմանադրական մարմինների միջև նրանց սահմանադրական լիազորությունների առնչությամբ առաջացող վեճերը: Իսկ Սահմանադրության 169 հոդվածին համապատասխան՝ նշված գործերով Սահմանադրական դատարան կարող են դիմել պատգամավորների ընդհանուր թվի առնվազն մեկ հինգերորդը, Հանրապետության նախագահը, Կառավարությունը, Բարձրագույն դատական խորհուրդը և տեղական ինքնակառավարման մարմինները: «Սահմանադրական դատարանի մասին» 17.01.2018 թ. ՀՀ սահմանադրական օրենքն իր հերթին սահմանեց Սահմանադրական դատարանի կողմից այդ լիազորության իրականացման կարգը:

Կարծում ենք, որ նշված լիազորության պատշաճ իրացման տեսանկյունից բացառիկ կարևորություն ունի Սահմանադրական դատարանի քաղաքական չեզոքության երաշխավորումը, ինչի հարկ ենք համարում անդրադառնալ հոդվածի շրջանակներում:

«Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ սահմանադրական օ-

րենքը, անդրադառնալով հիշյալ գործերով Սահմանադրական դատարանի կողմից ընդունվող որոշումների տարատեսակներին, ամրագրում է հետևյալ ձևակերպումը. «Սահմանադրական դատարանը, **մեկնաբանելով Սահմանադրության համապատասխան դրույթը** (ընդգծումը մերն է – Ա.Մ.), սահմանադրական մարմինների միջև նրանց լիազորությունների վերաբերյալ վեճերով ընդունում է հետևյալ որոշումներից որևէ մեկը...»: Կարծում ենք, որ հիշյալ իրավակարգավորումները հիմք են տալիս եզրակացնելու, որ քննարկվող գործերի քննության հիմնական էությունը սահմանադրական համապատասխան նորմերի մեկնաբանությունն է, ուստի սահմանադրական մարմինների միջև սահմանադրական լիազորությունների հարցով վեճը ևս պետք է պայմանավորված լինի սահմանադրական համապատասխան նորմի մեկնաբանության անհրաժեշտությամբ: Այդ առումով հիշատակման է արժանի այն հանգամանքը, որ մի շարք երկրներում, որտեղ Սահմանադրական դատարանն ունի համանման լիազորություն, հիշյալ գործերի քննության էությունը հենց սահմանադրական համապատասխան նորմերի մեկնաբանությունն է և դրանց սահմանադրաիրավական բովանդակության բացահայտումը: «Գերմանիայի Դաշնային Սահմանադրական դատարանի մասին» օրենքի 13 հոդվածի համաձայն, օրինակ, Սահմանադրական դատարանը լուծում է Հիմնական օրենքի մեկնաբանության հետ կապված հարցերը՝ համապատասխան մարմինների միջև իրավունքների և պարտականությունների ծավալի առնչությամբ վեճերի պարագայում: «Հունգարիայի Սահմանադրական դատարանի մասին» օրենքի 36 հոդվածի համաձայն ևս՝ պետական մարմինների կամ պետական և տեղական ինքնակառավարման մարմինների միջև լիազորությունների հարցով վեճերի առկայության պարագայում Սահմանադրական դատարանը լուծում է նշված վեճերը **Հիմնական օրենքի մեկնաբանության հիման վրա**: Միջազգային պրակտիկայում հանդիպում է նաև այն իրավիճակը, երբ նույնիսկ համապատասխան սահմանադրաիրավական կարգավորումների բացակայության պայմաններում Սահմանադրական դատարանը սահմանադրական լիազորությունների հարցով վեճի առկայությունը պայմանավորում է նաև այն հանգամանքով, թե արդյոք կոնկրետ գործի շրջանակներում կա Սահմանադրությունը մեկնաբանելու կարիք: Օրինակ՝ Ռումինիայի Սահմանադրական դատարանն իր՝ 27 հունիսի 2012 թ. № 683 որոշմամբ արձանագրել էր համապատասխան սահմանադրական վեճի առկայություն՝ հիմք ընդունելով նաև այն, որ կոնկրետ իրավիճակում առկա է Սահմանադրության համապատասխան նորմերը մեկնաբանելու անհրաժեշտություն¹:

¹ See **Simion M.** Constitutional Legal Disputes between the President of Romania and Other Public Authorities in the Case-Law of the Constitutional Court of Romania // *Agora International Journal of Juridical Sciences*, № 2 (2017), Agora University Press, Oradea, Romania, էջ 93:

Քննարկվող հիմնախնդրի առումով կարծում ենք, որ սահմանադրական մարմինների միջև վեճը բովանդակային առումով կարող է բավականին լայն լինել և վերաբերել ոչ միայն իրավական, այլ քաղաքական հիմնախնդիրների՝ ենթադրելով ոչ միայն իրավական, այլ նաև քաղաքական լուծումներ: Մինևույն ժամանակ կարծում ենք, որ սահմանադրական լիազորությունների հարցով վեճերի պարագայում Սահմանադրական դատարանում քննության է ենթակա վեճի սուկ սահմանադրաիրավական բաղադրատարրը, հետևաբար, սահմանադրական արդարադատության շրջանակներում չի կարող քննության ենթարկվել և լուծում ստանալ քաղաքական հարթության տեսանկյունից պատասխան ենթադրող որևէ հարցադրում, իսկ Սահմանադրական դատարանի կողմից առաջարկվող լուծումները չեն կարող քաղաքական բնույթ ունենալ: Հետևաբար ակնհայտ է, որ Սահմանադրական դատարանի տեսանկյունից սահմանադրական լիազորությունների հարցով սահմանադրական մարմինների միջև վեճի պարագայում քննության ենթակա գործի էությունը պետք է լինի սահմանադրական համապատասխան նորմի մեկնաբանությունն ու դրա հիման վրա համապատասխան լիազորության իրացման կամ չիրացման սահմանադրականության գնահատումը: Այդ հանգամանքն իր հերթին հիմք է տալիս եզրակացնելու, որ Սահմանադրական դատարանում նշված գործերը կարող են քննության ենթակա լինել սուկ այն դեպքում, երբ սահմանադրական վեճի առկայությունը պայմանավորված է սահմանադրական համապատասխան նորմի մեկնաբանման անհրաժեշտությամբ²: Ավելին, հիշյալ համատեքստում անհրաժեշտ է ուշադրություն դարձնել նաև այն հանգամանքին, որ «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ սահմանադրական օրենքի 51 հոդվածի 3-րդ մասի համաձայն՝ կողմերն իրավունք չունեն իրենց ելույթներն օգտագործելու քաղաքական հայտարարությունների համար: Իսկ Սահմանադրական դատարանի դատավորները ցանկացած գործունեություն իրականացնելիս և բոլոր հանգամանքներում պարտավոր են դրսևորել քաղաքական զսպվածություն և չեզոքություն³:

² Գրականության մեջ այս վեճերով սահմանադրական վերահսկողությունը դիտարկվում է որպես «քաղաքականությունը», «քաղաքական վեճերը» խաղաղեցնելու միջոց: Մինևույն ժամանակ հատուկ շեշտադրվում է, որ Սահմանադրական դատարանը դրանք լուծում է առավել ողջամիտ եղանակով՝ **սահմանադրական օրինականության շրջանակներում**: Ավելին, րնդգծվում է, որ թեև հիշյալ գործերով Սահմանադրական դատարանը հանդես է գալիս որպես Սահմանադրությունը խախտող կամայական իշխանությունը սահմանափակող, սակայն Դատարանն ինքը չպետք է վերածվի դեսպոտիզմի դրսևորման, ուստի, ինքն էլ պետք է սահմանափակի իր ակտիվությունը (տե՛ս CDL-JU(2015)021, «*Constitutional Review Design and Functions Implications For the Separation of Powers*» // Report of the European Commission For Democracy Through Law (Venice Commission), Strasbourg, 28 September 2015):

³ Տե՛ս «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ սահմանադրական օրենքի 4 հոդվածի 5-րդ մաս, 14 հոդվածի 1-ին մասի 3-րդ կետ:

Քննարկվող բնագավառում առկա ամենամեծ խնդիրներից մեկը սահմանադրական արդարադատություն իրականացնող մարմինների քաղաքականացման բացառումն է: Ակնհայտ է, որ սահմանադրական դատարանների քաղաքականացման վտանգն օբյեկտիվ է՝ հաշվի առնելով նշված դատարանների կողմից քննվող հարցերի առանձնահատկությունները: Բնական է, որ իրավասության հարցերով վեճերի քննության, Սահմանադրության մեկնաբանության, օրենսդիր մարմնի ընդունած ակտերն անվավեր ճանաչելու և այլ գործերի քննության արդյունքում Սահմանադրական դատարանն օբյեկտիվորեն անդրադառնում է հարցադրումների, որոնք առաջացել են քաղաքական հարթությունում: Արդեն նշեցինք, որ անկախ այդ հանգամանքից, վերջինիս կողմից քննության ենթակա հարցերն ու առաջարկվող լուծումները պետք է բացառապես սահմանադրաիրավական բնույթի լինեն: Միևնույն ժամանակ ակնհայտ է, որ նման գործերի քննության փաստն արդեն իսկ խոսում է հիշյալ մարմինների քաղաքականացման վտանգի առկայության մասին:

Սահմանադրական արդարադատության համաշխարհային փորձը վկայում է, որ գրեթե բոլոր սահմանադրական ժողովրդավարություններում սահմանադրական կամ համանման դատարանները քաղաքական տեսանկյունից ամենավիճելի հարցերի առնչությամբ չափազանց հաճախ սկսում են հարմարվել քաղաքական մեծամասնության տեսակետներին, իշխող մեծամասնությունն էլ, իր հերթին, փորձում է օգտագործել դատարաններին իր իշխանությունը մեծացնելու համար: Ընդ որում՝ գրականության մեջ այս հանգամանքը դիտարկվում է որպես բոլոր ժողովրդավարություններին բնորոշ երևույթ: Որպես օրինակ հիշատակվում են ԱՄՆ Գերագույն դատարանի մի շարք որոշումներ, այդ թվում՝ «Միավորված քաղաքացիներն ընդդեմ Դաշնային ընտրական հանձնաժողովի»՝ 558 Ս.Տ. 310(2010) որոշումը, կամ հունգարական փորձը և այլն, որոնք վկայում են այն մասին, որ սահմանադրական կամ համանման դատարանների մանդատը կարող է էականորեն նվազել գործող ամենաազդեցիկ քաղաքական ուժերի ցանկությունների դեպքում⁴:

Ինչ վերաբերում է սահմանադրական կայունության և քաղաքականության միջև կապին, կարծում ենք, որ սահմանադրական կայունությունը երաշխավորելու տեսանկյունից քաղաքականությունը կարևորագույն գործոն է, սակայն միևնույն ժամանակ հարկ է նկատի ունենալ, որ այդ ազդեցությունը միակողմանի չէ, և Սահմանադրությունն ինքնին կարևոր դերակատարություն է ունենում քաղաքական գործընթացներն ուղղորդելու և դրանք կարգավորելու տեսանկյունից:

Իհարկե, սահմանադրական արդարադատություն իրականացնող

⁴ Տե՛ս **Beširević V.** «Governing without Judges»: The Politics of the Constitutional Court in Serbia // *International Journal of Constitutional Law*, Volume 12, № 4, 1 October 2014, էջ 955:

մարմնի քաղաքականացումը բացառելու գաղափարը կարող է պարահոսքալ թվալ, քանզի առաջին հայացքից ձևական ու անիրական է թվում քաղաքական բնույթ ունեցող կամ քաղաքական հետևանքներ առաջացնող, անմիջականորեն ժողովրդի կողմից ընտրված իշխանության մարմինների մասնակցությամբ կամ նրանց վրա ազդեցություն ունեցող գործերի քննության ընթացքում իշխանության նույն մարմինների կողմից ձևավորվող սահմանադրական դատարանների անկախության երաշխավորումը: Կարծում ենք, սակայն, որ իշխանությունների բաժանման և հավասարակշռման, ժողովրդաիշխանության դոկտրինների վերաիմաստավորման պայմաններում վերը նշված գաղափարը կարող է առավել քան իրական և իրագործելի լինել:

Մասնավորապես, թեև ժողովրդավարության դասական դոկտրինի շրջանակներում, որի առանցքը ժողովրդի իշխանության աղբյուր և կրող հանդիսանալու գաղափարն է, պետական մարմինները, այդ թվում՝ Սահմանադրական դատարանը, դիտվում են որպես այդ իշխանության միջնորդավորված իրականացնողներ և հաճախ սահմանափակված են համարվում այդ հանգամանքով, սակայն, ինչպես արդեն նշեցինք, ժողովրդին որպես իշխանության աղբյուր ճանաչելու մոտեցումն ինքնանպատակ չէ, և ժողովրդավարության համար առանցքային հատկանիշն այն պետք է լինի, որ վերջինիս պարագայում իշխանության աղբյուրը ժողովուրդն է, իշխանությունն իրականացվում է ժողովրդի կողմից և ժողովրդի համար՝ ***հիմքում ունենալով մարդուն որպես բարձրագույն արժեք և նպատակ ունենալով անհատի համար երաշխավորել ինքնարտահայտման ու ինքնադրսեռման հնարավորություններն ու վերջինիս արժևորման պահանջի իրացումը***: Հիշյալ հանգամանքը որպես ժողովրդաիշխանության դոկտրինի առանցք ընկալելու պարագայում ակնհայտ է դառնում, որ նույնիսկ եթե իրավական ակտն ընդունում է ժողովուրդը կամ նրա կողմից անմիջականորեն ընտրված մարմինը, կամ վերջիններս հանդես են գալիս որպես սահմանադրական վեճի կողմ, ինչպես ակտը, այնպես էլ համապատասխան մարմինների գործողությունները պետք է բավարարեն վերը նշված հանգամանքներին և սահմանադրական պետությանը բնորոշ հատկանիշներին: Հետևաբար, վեճի կողմ հանդիսացող սուբյեկտի բնույթն ինքնին որևէ կերպ չի սահմանափակում սահմանադրական արդարադատությունն իրականացնող մարմինն քննարկվող չափանիշներին ակտի կամ գործողության/անգործության համապատասխանությունը գնահատելիս, և այդ հանգամանքը չի կարող վերջինիս անկախությունը սահմանափակող գործոն հանդիսանալ: Այդ է պատճառը, որ ՀՀ սահմանադրաիրավական կարգավորումներն ամրագրում են ինչպես խորհրդարանի, այնպես էլ հանրաքվեով ընդունված օրենքների սահմանադրականությունը վիճարկելու հնարավորություն, ինչպես նաև Սահմանադրության փոփոխությունների նախագծի և հանրաքվեի

դրվող իրավական ակտերի նախագծերի սահմանադրականությունը գնահատելու նախնական պարտադիր սահմանադրական վերահսկողություն: Ավելին, Ազգային ժողովը՝ որպես ժողովրդի կողմից անմիջականորեն ընտրված մարմին, նույնպես սահմանադրական լիազորությունների հարցով սահմանադրական մարմինների միջև վեճի կողմ է՝ ընդ որում հանդես գալով ինչպես դիմողի, այնպես էլ պատասխանողի կարգավիճակով:

Վերը շարադրվածը հիմք է տալիս եզրակացնելու, որ Սահմանադրական դատարանն ինքնին որևէ կերպ չի կարող սահմանափակված համարվել սոսկ այն հանգամանքով, որ իրավական ակտն ընդունել է ժողովուրդը կամ նրա կողմից անմիջականորեն ընտրված մարմինը, կամ վերջիններս Դատարանում քննվող համապատասխան սահմանադրական վեճի կողմ են:

Կարծում ենք, որ ժամանակակից աշխարհում այս գործոնը ևս պետք է ընկած լինի ժողովրդավարության դոկտրինը վերաիմաստավորելու և այդ համատեքստում սահմանադրական կայունության ու քաղաքականության, Սահմանադրական դատարանի գործունեության ու քաղաքականության միջև պատշաճ հավասարակշռություն գտնելու առանցքում: Նշված հանգամանքը հատկապես կարևորվում է այն տեսանկյունից, որ սահմանադրական դատարանները շատ հաճախ բախվում են ոչ միայն ազդեցիկ քաղաքական ուժերի կողմից հիշյալ մարմինների նկատմամբ ազդեցություն գործելու փորձերին, այլ նաև հանրության կողմից վերջիններիս վրա ազդելու և սահմանադրական դատարանների անկախությունը «սահմանափակելու» երևույթին: Ընդ որում այդ հանգամանքը սովորաբար հիմնավորվում է նրանով, որ իշխանությունը պատկանում է ժողովրդին, հետևաբար հենց վերջինս պետք է առանցքային դերակատարություն ունենա հանրային կյանքի բոլոր բնագավառներին առնչվող հարցերի լուծման, այդ թվում՝ սահմանադրական արդարադատության իրականացման առումով: Նշված մոտեցումը հատկապես խորանում է հեղափոխությունների, կառավարող իշխանությունը կազմող քաղաքական ուժերի հանկարծակի և/կամ արմատական փոփոխության արդյունքում, երբ իշխանություն ձեռք բերած քաղաքական ուժը սկզբնական փուլում վայելում է հանրության անվերապահ վստահությունը: Վերջինս հանգեցնում է ինչպես ժողովրդի իշխանության բացարձակացման, այնպես էլ իշխող քաղաքական ուժի անսահմանափակ իշխանությանը հանրության անվերապահ, երբեմն նաև՝ «միամիտ» աջակցության: Սրա հետևանքով ակնհայտ են դառնում ոչ միայն քաղաքական իշխանության, այլև առաջին հերթին հենց ժողովրդի ազդեցության փորձերը արդարադատություն, այդ թվում՝ սահմանադրական արդարադատություն իրականացնող մարմինների վրա: Այդ առումով տեղին է հիշատակել գրականության մեջ ներկայացված այն տեսակետը, որ թեև բոլորն ասում են, որ ուզում

են ունենալ այնպիսի դատավորներ, որոնք միայն օրենքով են առաջնորդվում, բայց բոլորն էլ այս գաղափարը փաստացի ընկալում են այնպես, որ իրենք ուզում են ունենալ *դատավորներ, ովքեր կայացնում են իրենց համար հաճո որոշումներ*⁵:

Կարծում ենք, որ նման իրավիճակները պետք է բացառվեն, քանզի խաթարում են սահմանադրական կայունությունն ու կայուն ժողովրդավարությունը և հակասում են ժողովրդաիշխանության դոկտրինի՝ ներկայացված առանցքային առանձնահատկություններին: Ժողովրդի իշխանության սահմանների հստակեցման, պրոֆեսիոնալ կառավարման անհրաժեշտության վերաբերյալ գաղափարները հիմք են տալիս եզրակացնելու, որ հենց դրանք պետք է ընկած լինեն ժողովրդաիշխանության դոկտրինի ընկալման, այդ թվում՝ վերջինիս հասարակական ընկալման հիմքում, և ժողովուրդն ինքը պետք է հիշյալ համատեքստում պահպանի «ողջամիտ ինքնասահմանափակման» սկզբունքը՝ հստակորեն պատկերացնելով իր իշխանության սահմաններն ու դրա սահմանափակման չափանիշները:

Քննարկվող հիմնախնդրի առումով հարկ է նաև նկատի ունենալ, որ, բնականաբար, ժամանակակից ցանկացած սահմանադրական համակարգի, այդ թվում՝ Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական համակարգի նպատակներից է հաշվետու դատական իշխանություն ունենալը⁶, սակայն այդ հանգամանքը ենթադրում է սոսկ *անկախ և անաչառ* դատական իշխանության՝ *իրավունքի առջև* հաշվետվողականություն:

Ավելին, հաշվետվողականությունն ինքնին չի կարող ընկալվել որպես դատական իշխանության նկատմամբ ազդեցություն գործելու և դրա միջոցով նրա անկախությունը սահմանափակելու հնարավորություն, քանզի նմանատիպ ընկալումն ամբողջությամբ կարող է խաթարել դատական իշխանության ինչպես անկախության, այնպես էլ հաշվետվողականության էությունը: Անկախությունը ենթադրում է, որ որոշումների կայացման ամբողջ գործընթացում դատարանը պետք է զերծ լինի ցանկացած այլ սուբյեկտի որևէ ճնշումից և միջամտությունից⁷: Հաշվետվողականությունն իր հերթին ենթադրում է համապատասխան սուբյեկ-

⁵ Տե՛ս **Edwin L. Felter Jr.** Maintaining the Balance between Judicial Independence and Judicial Accountability in Administrative Law // Journal of the National Association of Administrative Law Judiciary, 1997, Volume 17, № 1, էջ 90:

⁶ Տե՛ս OSCE/ODIHR Final Opinion on Draft Amendments to the Act on the National Council of the Judiciary and Certain Other Acts of Poland, Warsaw, 5 May 2017, <https://www.osce.org/odihr/315946?download=true>, «Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական բարեփոխումների հայեցակարգ» / մշակվել է Հայաստանի Հանրապետության Նախագահին առընթեր սահմանադրական բարեփոխումների մասնագիտական հանձնաժողովի կողմից, Եր., 2014 թ., հոկտեմբեր, <http://www.parliament.am/library/sahmanadrakan%20bageroxumner/hayecakarg.pdf>:

⁷ Տե՛ս **Марченко М. Н.** Судебное правотворчество и судейское право. М.: ТК Велби, Изд-во "Проспект", 2008:

տի կողմից իր գործողությունների համար պատասխանատվություն ստանձնելու պարտավորություն և պատրաստակամություն⁸: Հետևաբար, թեև դատական իշխանության անկախությունն ու հաշվետվողականությունն առաջին հայացքից կարող են միմյանց հակասող հասկացություններ թվալ, սակայն, մեր կարծիքով, ներկայացված բնորոշումները հիմք են տալիս եզրակացնելու, որ դրանք տարբեր բովանդակություն ունեցող և միմյանց փոխլրացնող գաղափարներ են, ուստի՝ պետք է ընկալվեն և մեկնաբանվեն հենց այդ համատեքստում: Ավելին, հաշվետվողականությունը ենթադրում է *իրավունքի առջև* հաշվետու լինելու անհրաժեշտություն և պետք է իրացվի սուսկ այն շրջանակներում, որոնք չեն խաթարում դատական իշխանության անկախության սահմանները, քանզի, ինչպես արդեն նշեցինք, ժամանակակից սահմանադրական համակարգերի առանցքը սուսկ *անկախ և անաչառ* դատական իշխանության *իրավունքի առջև* հաշվետվողականությունն է⁹:

Ներկայացված եզրահանգման մասին են վկայում նաև գրականության մեջ լայնորեն քննարկվող՝ հաշվետվողականության գնահատման ցուցիչները: Դրանք վերաբերում են բոլոր այն հանգամանքներին, որոնց առկայությունն է ենթադրում դատական իշխանության հաշվետվողականության համարժեք մակարդակը: Այդ առումով, մասնավորապես, կարելի է հիշատակել դատավորների կարգապահական պատասխանատվության ինստիտուտի, դատավորի վարքագծի կանոնների առկայությունը, թափանցիկությունը (գործերի բաշխումը, ժամանակացույցերը, գործերի քննության տևողությունը, դատավորի կողմից արդարադատության իրականացումից բացի այլ թույլատրելի գործունեության իրականացումը պետք է թափանցիկ լինեն), դատարանի կողմից գործի քննության և դատարանի որոշման՝ կողմերի, հասարակության և լրատվամիջոցների համար օբյեկտիվորեն հասկանալի և ընկալելի լինելու անհրաժեշտությունը, դատարանի որոշումների՝ պատճառաբանված լինելու անհրաժեշտությունը, դատական իշխանության գործունեության առնչությամբ հաշվետվություններ ներկայացնելու կառուցակարգերի, լրատվամիջոցների հետ աշխատանքի համապատասխան սկզբունքների առկայությունն ու դրանց փաստացի իրացումը, դատավորի կողմից գործի անկախ և անաչառ քննության անհնարինության պարագայում ինքնաբացարկ հայտնելու կամ բա-

⁸ Տե՛ս www.merriam-webster.com/dictionary/accountability /Էլեկտրոնային բառարան Մերրիամ-Վեբստեր/, /Վերջին մուտք՝ 11.06.2018թ./:

⁹ Այդ առումով հիշատակման է արժանի գրականության մեջ ներկայացված այն տեսակետը, որ թափանցիկությունը դատական իշխանության հաշվետվողականության կարևորագույն տարրերից է, սակայն այն պետք է իրացվի՝ նկատի ունենալով դատական իշխանության անկախության տեսանկյունից ենթադրվող սահմանները (տե՛ս «*Independence and Accountability of the Judiciary*» // ENCJ Report 2013-2014, https://www.encj.eu/images/stories/pdf/workinggroups/independence/encj_report_independence_accountability_adopted_version_sept_2014.pdf):

ցարկի հնարավորությունը և այլն¹⁰:

Վերը շարադրվածը հիմք է տալիս եզրակացնելու, որ ներկայացված գործոնների առկայության ու փաստացի իրացման մակարդակով է պայմանավորված դատական իշխանության հաշվետվողականությունը կոնկրետ սահմանադրական համակարգում: Հետևաբար, վերջինիս առկայությունը գնահատվում է ոչ թե այն հանգամանքով, թե դատարանների կողմից ընդունվող որոշումները որքանով են հաճելի հասարակությանը, այլ նրանով, թե այդ որոշումները որքանով են իրավաչափորեն պատճառաբանված, արդարացի, ընդունված անկախության և անկողմնակալության սկզբունքների պահպանմամբ, այդ համատեքստում որքանով է համարժեք դատավորի վարքագիծը, այն է՝ դրսևորում է արդյոք վերջինս դատավորի բարձր կարգավիճակին համարժեք վարքագիծ, զերծ է մնում արդյոք դատական իշխանությունը վարկաբեկող, ինչպես նաև դատական իշխանության անկախության և անաչառության վերաբերյալ հանրության վստահությունը նվազեցնող վարքագիծ դրսևորելուց, դատավորի մասնագիտական և անձնական որակները հրապարակայնորեն կասկածի տակ առնելուց, և առկա են արդյոք վերը նշված չափանիշներին չհամապատասխանող վարքագծի կամ որոշումների պարագայում դրանք հաղթահարելու համար անհրաժեշտ իրավական կառուցակարգեր, որքանով են դրանք փաստացի իրացվում ու հանրության և լրատվամիջոցների հետ պատշաճ աշխատանք կատարելուց հետո մատուցվում հանրությանը: Այստեղից նաև եզրակացնում ենք, որ խոսքը հիշյալ համատեքստում դատական իշխանության *իրավունքի առջև* հաշվետվողականության մասին է, և հանրության առջև հաշվետու լինելու հանգամանքը սուսկ ածանցվում է վերջինից: Այդ առումով հիշատակման է արժանի նաև այն հանգամանքը, որ թեև «Դատական օրենսգիրք» ՀՀ սահմանադրական օրենքն ամրագրում է «հանրության առջև հաշվետվողականություն» ձևակերպումը¹¹, սակայն սահմանադրական բարեփոխումների հայեցակարգային առաջնահերթությունների հիմքում է եղել անկախ, ինքնուրույն և *օրենքի առջև* հաշվետու դատական իշխանության կայացումը¹²: Հե-

¹⁰ Տե՛ս «Independence and Accountability of the Judiciary» // ENCJ Report 2013-2014, https://www.ency.eu/images/stories/pdf/workinggroups/independence/encj_report_independence_accountability_adopted_version_sept_2014.pdf, **Tirkey I.** Judicial Accountability In India (Understanding and Exploring the Failures and Solutions to Accountability) // CCS Working Paper № 247, http://ccs.in/internship_papers/2011/247_judicial-accountability-in-india_isha-tirkey.pdf:

¹¹ «Դատական օրենսգիրք» ՀՀ սահմանադրական օրենքի 19 հոդվածի 1-ին մաս, որն ամրագրում է. «Դատարանների գործունեության արդյունավետությունը, թափանցիկությունը և հանրության առջև հաշվետվողականությունն ապահովելու նպատակով Դատական դեպարտամենտը հավաքում և վարում է դատական վիճակագրություն՝ Կառավարության սահմանած կարգով»:

¹² Տե՛ս «Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական բարեփոխումների հայեցակարգ» / մշակվել է Հայաստանի Հանրապետության Նախագահին առընթեր սահմանադրական բարեփոխումների մասնագիտական հանձնաժողովի կողմից, Եր., 2014 թ. հոկտեմբեր, <http://www.parliament.am/library/sahmanadrakan%20barepoxumner/hayecakarg.pdf>:

տևաբար կարծում ենք, որ հանրության առջև հաշվետվողականության գաղափարն անհրաժեշտ է ընկալել հենց վերոնշյալ հայեցակարգային առաջնահերթությունների, մասնավորապես օրենքի/իրավունքի առջև հաշվետու լինելու առաջնահերթության համատեքստում:

Ներկայացված վերլուծությունը հիմք է տալիս եզրակացնելու, որ հաշվետվողականությունն ինքնին *անկախ* դատական իշխանությանը բնորոշ հատկանիշ է, չի բացառում և չի հակասում վերջինիս, որևէ պարագայում չի կարող ընկալվել սոսկ որպես հանրությանը հաճո ուրոշումներ կայացնելուն ուղղված կառուցակարգ, ենթադրում է *իրավունքի առջև* հաշվետու լինելու անհրաժեշտություն, ունի գնահատման համապատասխան ցուցիչներ, որոնք ինքնին չեն խախտում, որևէ պարագայում չեն կարող խախտել դատական իշխանության անկախության սահմանները, և պետք է կյանքի կոչվեն ժողովրդի իշխանության իրացման սահմանների առնչությամբ համապատասխան մոտեցումների համատեքստում:

Ինչ վերաբերում է մեծամասնություն կազմող քաղաքական ուժերի կողմից սահմանադրական դատարանների նկատմամբ ազդեցության փորձերին, նշենք, որ ժամանակակից սահմանադրական համակարգերը նախատեսում են այդ երևույթները բացառող համապատասխան սահմանադրաիրավական կարգավորումներ: Հետևաբար հիմնական երաշխիքը հիշյալ համատեքստում քաղաքական համապատասխան ինստիտուտների կողմից բավարար կամք դրսևորելու, «ողջամիտ ինքնասահմանափակման» սկզբունքը պահպանելու և նման երևույթներից ձեռնպահ մնալու համարժեք քաղաքական ու սահմանադրական մշակույթի ձևավորումն է:

Կարծում ենք, որ այդ հանգամանքը սերտորեն փոխկապված է նաև իշխանությունների բաժանման ու հավասարակշռման դոկտրինի և վերջինիս վերաիմաստավորման հետ, ինչին հարկ ենք համարում անդրադառնալ հիշյալ համատեքստում: Նշենք, որ գրականության մեջ հաճախ իշխանությունների բաժանման և հավասարակշռման վերաբերյալ մոտեցումները դիտարկվում են որպես իշխանության այլ ճյուղերի կողմից Մահմանադրական դատարանի նկատմամբ այս կամ այն ազդեցության հանգամանքը հիմնավորելու միջոց՝ մասնավորապես նկատի ունենալով օրենսդիր իշխանությունը որպես իշխանության առաջնային ճյուղ դիտելու վերաբերյալ տեսակետները: Այդ առումով առաջին հերթին ընդգծենք, որ, մեր կարծիքով, իշխանությունների բաժանման և հավասարակշռման սկզբունքը ևս ունի վերաիմաստավորման անհրաժեշտություն:

Մասնավորապես կարծում ենք, որ վերջինս անհրաժեշտ է ոչ թե իշխանության ճյուղերը միմյանցից վերջնականապես մեկուսացնելու, այլ նրանց *փոխգործակցությունն ու համագործակցությունն ապահովելու համար*: Ավելին, *իշխանությունների բաժանման և հավասար*

րակշռման սկզբունքի հիմնական նպատակը ոչ թե պետական իշխանության մարմինների փոխադարձ վերահսկողության կառուցակարգերի առկայությունն է, այլ առաջին հերթին հիմնախնդիրների առավել ընդունելի և արդյունավետ համատեղ լուծումներ գտնելը: Պատահական չէ իրավաբանական գրականության մեջ լայնորեն տարածված այն տեսակետը, որ հենց պետական իշխանության տարանջատումն է տալիս նրանց միջև համագործակցության հնարավորություն¹³: Հիշյալ համատեքստում հիշատակման է արժանի Գերմանիայի Դաշնային Սահմանադրական դատարանի իրավական դիրքորոշումը, համաձայն որի՝ սահմանադրական մարմինների գործունեության համակարգումը պահանջում է ... որպես նրանց անկախության երաշխիք, որպեսզի նրանք իրենց սահմանադրական գործունեությունը իրականացնելիս ներդաշնակորեն համագործակցեն միմյանց հետ և հրաժարվեն այնպիսի գործողություններից, որոնք կարող են վնաս պատճառել սահմանադրական այլ մարմինների հեղինակությանը՝ այդպիսով վտանգելով Սահմանադրությունը¹⁴: ՌԴ Սահմանադրական դատարանը ևս իրավական դիրքորոշում է արտահայտել այն մասին, որ իշխանությունների տարանջատումը ենթադրում է իրավական երաշխիքների, զսպումների ու հակակշիռների այնպիսի համակարգ, որը բացառում է իշխանության կենտրոնացումը դրանցից մեկի ձեռքում, ապահովում է իշխանության բոլոր ճյուղերի ինքնուրույն և անկախ իրականացում ու միաժամանակ համագործակցություն¹⁵:

Վերը շարադրվածը հիմք է տալիս եզրակացնելու, որ իշխանությունների բաժանման ու հավասարակշռման սկզբունքի նման ընկալման պայմաններում իշխանության որևէ ճյուղ չի կարող առաջնային կամ երկրորդային դիտարկվել, և իշխանության բոլոր ճյուղերի գործունեության հիմնական նպատակը պետք է լինի առկա հիմնախնդիրների առավել ընդունելի և արդյունավետ համատեղ լուծումներ գտնելը, այլ ոչ որպես ինքնանպատակ՝ իշխանության այլ մարմինների նկատմամբ վերահսկողություն իրականացնելը: Այդ առումով սահմանադրական արդարադատությունը պետք է ընկալվի որպես համագործակցության ներկայացված մշակույթի պայմաններում առաջացած հիմնախնդիրներին սահմանադրաիրավական լուծում տվող անկախ կառուցակարգ, իսկ Սահմանադրական դատարանը չպետք է դիտարկ-

¹³ St' u **Пулбере Д.** Соблюдение прав человека и контроль конституционности законов в общем и на примере Республики Молдова // "Конституционное правосудие: Вестник Конференции органов конституционного контроля стран молодой демократии". Ер., 1(51), 2011, էջ 70:

¹⁴ St' u **Люхтергандт О.** Значение решений Федерального Конституционного Суда для правового порядка Германии // "Конституционное правосудие в новом тысячелетии". Ер., 2011, էջ 128:

¹⁵ St' u **Зорькин В.** Принцип разделения властей в деятельности Конституционного суда Российской Федерации // "Конституционное правосудие: Вестник Конференции органов конституционного контроля стран молодой демократии". Ер., 2(40)-3(41), 2008, էջ 28:

վի որպես օրենսդիր կամ գործադիր իշխանության համար երկրորդային նշանակություն ունեցող մարմին կամ հակառակը՝ դատական ատյան, որը սուսկ վերահսկողություն է իրականացնում վերջիններիս գործունեության առանձին ասպեկտների նկատմամբ՝ արդյունքում փորձեր կատարելով ազդեցություն գործադրելու Սահմանադրական դատարանի նկատմամբ ու նշված հիմնավորումներով սահմանափակելու այդ մարմնի անկախությունը: «Ողջամիտ ինքնասահմանափակման» սկզբունքն էլ իր հերթին ենթադրում է բոլոր քաղաքական ուժերի զսպվածություն այնպիսի գործողությունների կատարման հարցում, որոնք կարող են վնասել Սահմանադրական դատարանի հեղինակությունը՝ վտանգելով նաև Սահմանադրության փաստացի կենսագործումն ու սահմանադրական արժեքների գոյությունը:

Արդեն նշեցինք հեղափոխությունների, կառավարող իշխանությունը կազմող քաղաքական ուժերի փոփոխության արդյունքում ժողովրդի կողմից Սահմանադրական դատարանի նկատմամբ ճնշումների և դրանց ծավալի հնարավոր մեծացման մասին: Կարծում ենք, սակայն, որ նշված իրադարձությունները առավել մեծ հավանականությամբ հակառակ ազդեցությունն են ունենում իշխանության մարմինների կողմից Սահմանադրական դատարանի վրա ազդեցություն գործելու փորձերի առումով, հատկապես երբ իշխանության համակարգում սկսում է բացակայել մեկ հիմնական ուժ, որը բացարձակ մեծամասնությամբ է կազմավորում իշխանությունը, կամ երբ օրենսդիր իշխանությունում մեծամասնություն կազմող ուժը տարբերվում է գործադիր իշխանությունը կազմավորող ուժից: Սրանք, իհարկե, բացառիկ իրավիճակներ են, սակայն դրանց համատեքստում ակնհայտորեն մեծանում է Սահմանադրական դատարանի անկախությունը իշխանության այլ մարմիններից, քանզի իշխանության ուժերի ապակենտրոնացվածության պատճառով բացակայում է այն հիմնական կենտրոնը, որտեղից կարող են իրականացվել ճնշումները այդ մարմնի նկատմամբ: Կարծում ենք, որ քաղաքական անկայունությունը, այդ թվում՝ օրենսդիր մարմնում ուժերի անընդհատ վերադասավորումները, կառավարություն ձևավորող կոալիցիաների անկայունությունը, ընդդիմադիր ուժերի կողմից գործադիր իշխանության ձևավորումը և այլն, Սահմանադրական դատարանին, բացի վերը շարադրվածից, նաև մանևրելու և դրա արդյունքում իր անկախությունը պահպանելու և մեծացնելու հնարավորություն են տալիս: Որպես օրինակ կարելի է հիշատակել մի շարք սահմանադրական դատարանների, այդ թվում՝ գրականության մեջ լայնորեն քննարկվող Հունգարիայի Սահմանադրական դատարանի գործունեությունը 1990-ական թվականներին, երբ վերջինս, քաղաքական իրավիճակով պայմանավորված, հաճախ էր մանևրելու հնարավորություն ունենում՝ ընդհուպ վիճարկվող օրենքների 1/3-ը նշված տարիներին հակասահմանադրական և անվավեր ճանաչելով:

Ինքնուրույն գործունեության նման հաջողությունը բացատրվում է երեք հիմնական գործոնների առկայությամբ՝ Սահմանադրական դատարանին տրված լայն լիազորություններով, չափազանց հավակնոտ և նախկինում ընդդիմադիր գործիչ հանդիսացած նախագահի առկայությամբ, իշխանության մարմինների միջև բաժանման և հավասարակշռման հստակ համակարգով և Սահմանադրական դատարանի որոշումներն այս փուլում հարգելու պատրաստակամությամբ¹⁶: Վերջին գործոնը հիմք է տալիս եզրակացնելու, որ իշխանությունների բաժանման ու հավասարակշռման սկզբունքի վերախմաստավորման և այդ համատեքստում այն որպես առաջին հերթին իշխանության տարբեր մարմինների միջև համագործակցություն ընկալելու պայմաններում է միայն հնարավոր երաշխավորել այդ մարմինների բնականոն գործունեությունը, տվյալ պարագայում, մասնավորապես, Սահմանադրական դատարանի քաղաքականացման բացառումն ու անկախության երաշխավորումը: Հակառակ իրավիճակը հանգեցնում է ինչպես հիշյալ մարմինների գործունեության արդյունավետության նվազման, այնպես էլ դրանց հեղինակության անկման, ինչպես, օրինակ, 1990-ական թթ. սկզբում ՌԴ Սահմանադրական դատարանի պարագայում, որը, ունենալով բավականին լայն լիազորություններ, իշխանության այլ մարմինների կողմից իր որոշումների չկատարման ու դրանց նկատմամբ բավարար հարգանքի բացակայության պայմաններում վերածվեց փաստացի արդյունավետություն չունեցող ինստիտուտի, վտանգվեց վերջինիս հեղինակությունը, իսկ 1993 թ. ՌԴ նախագահն ընդհանրապես ցրեց Սահմանադրական դատարանը, որի գործունեությունը վերականգնվեց սուկ 1995 թ.¹⁷:

Ամփոփելով վերը շարադրվածը՝ նշենք, որ Սահմանադրական դատարանն ինքնին ներգրավված է այնպիսի հարցադրումների առնչությամբ լուծումներ գտնելու գործընթացում, որոնք վերաբերում են նաև քաղաքական հարթությանը: Մինչև ժամանակ, վերջինս դրանց առնչությամբ կարող է առաջարկել սուկ սահմանադրական բնույթի լուծումներ և պետք է զերծ մնա դրանց համար քաղաքական կարգավորումներ առաջարկելու փորձերից: Սակայն ակնհայտ է, որ նույնիսկ քաղաքական նման զսպվածության պարագայում վերջինիս գործունեության արդյունքները էական դերակատարություն են ունենում քաղաքական գործընթացներն ուղղորդելու տեսանկյունից: Հետևաբար, որքան էլ պարադոքսալ չթվա, ակնհայտ է, որ լինելով զուտ դատական իշխանություն իրականացնող, սուկ սահմանադրաիրավական հարցեր լուծող և քաղաքական առումով չեզոք մարմին՝ Սահմանադրական

¹⁶ Տե՛ս **Brown J. N., Waller J. G.** Constitutional Courts and Political Uncertainty: Constitutional Ruptures and the Rule of Judges // International Journal of Constitutional Law, Volume 14, № 4, 1 October 2016, էջ 823-825:

¹⁷ Տե՛ս նույն տեղը, էջ 825-827:

դատարանն այսպես թե այնպես առանցքային նշանակություն ունեցող «քաղաքական դերակատարի» է վերածվում: Հետևաբար, այդ համատեքստում առաջին հերթին անհրաժեշտ է տարբերակել զուտ ակտիվ և սահմանադրաիրավական հարցերին պատասխաններ տալու միջոցով սահմանադրական վեճեր լուծող դատարանը քաղաքական գործընթացներին միջամտող, քաղաքական չեզոքություն չդրսևորող դատարանից: Վերջին իրավիճակն անընդունելի է, վկայում է Սահմանադրական դատարանի կողմից «ռոջամիտ ինքնասահմանափակման» սկզբունքի խախտման մասին և խիստ նվազեցնում է հենց Սահմանադրական դատարանի հեղինակությունը: Համանման իրավիճակ առկա էր 1990-ական թթ. սկզբներին Ռուսաստանի Դաշնությունում, երբ գործադիր-օրենսդիր մարմինների ճգնաժամի ընթացքում Սահմանադրական դատարանը, իսկ ավելի կոնկրետ՝ Դատարանի նախագահը, կոնֆլիկտի վերջին օրերին հրապարակայնորեն պաշտպանում էր խորհրդարանին: Ավելին՝ երբ վեճը լուծելու նպատակով ՌԴ նախագահն արձակեց խորհրդարանը, ՄԴ նախագահը խորհրդարանի այլ առաջնորդների հետ դա հրապարակայնորեն որակեց հեղափոխություն՝ չնայած այն հանգամանքին, որ Դատարանի մի շարք անդամներ դեմ էին այդ տեսակետին¹⁸: Նպատակ չունենալով քննարկել սահմանադրական նշված վեճի մանրամասները, վերլուծել դրան առնչվող բոլոր իրավական և քաղաքական հարցադրումները և գնահատականներ տալ վերջիններիս, այնուամենայնիվ ընդգծենք, որ քաղաքական զսպվածության ու չեզոքության նման խախտումները, անկախ օբյեկտիվ իրականությունից, ակնհայտորեն ձևախեղում են իշխանությունների բաժանման ու հավասարակշռման սկզբունքի ամբողջ էությունը, հանգեցնում են դատական իշխանություն իրականացնող մարմինների գործունեության էության ձևախեղման և վերջիններիս հեղինակության անկման, հետևաբար անընդունելի են բոլոր իրավիճակներում:

Վերը շարադրվածը հիմք է տալիս եզրակացնելու, որ Սահմանադրական դատարանի քաղաքականացումը բացառելը չափազանց բարդ է՝ հաշվի առնելով, որ զուտ ակտիվ և սահմանադրաիրավական հարցերին պատասխաններ տալու միջոցով սահմանադրական վեճեր լուծող դատարանը քաղաքական գործընթացներին միջամտող, քաղաքական չեզոքություն չդրսևորող դատարանից տարբերակելու սահմանն է չափազանց նուրբ: Մինևույն ժամանակ, ինչպես արդեն նշեցինք, ժողովրդաիշխանության և իշխանությունների բաժանման ու հավասարակշռման դոկտրինների վերաիմաստավորման պայմաններում այդ հանգամանքը լիակատար առումով իրացվելի է, ինչը, մեր կարծիքով, հնարավոր է իրականացված վերլուծության արդյունքում ամփոփ ներկայացվող ներքոհիշյալ երեք հիմնական հանգամանքների միաժամա-

¹⁸ Տե՛ս նույն տեղը, էջ 827:

նակյա երաշխավորման պարագայում՝ 1. Սահմանադրական դատարանի կողմից «ողջամիտ ինքնասահմանափակման» սկզբունքի հարգման, քաղաքական զսպվածության ու չեզոքության պահպանման, առաջադրվող հարցադրումներին սահմանադրական, այլ ոչ թե քաղաքական լուծումների ներկայացման պայմաններում, 2. Ժողովրդի կողմից իր իշխանության սահմանների վերաբերյալ ընկալման հստակեցման, այդ իշխանության անսահմանափակ լինելու մոտեցման բացառման և նշված համատեքստում դատական իշխանության անկախությունը ժողովրդի կողմից հարգելու անհրաժեշտության իմաստավորման դեպքում, 3. իշխանության այլ ճյուղերի և մեծամասնություն կազմող քաղաքական ուժերի կողմից «ողջամիտ ինքնասահմանափակման» սկզբունքի պահպանման, իշխանությունների բաժանման ու հավասարակշռման սկզբունքի վերաիմաստավորման և այդ համատեքստում Սահմանադրական դատարանի անկախության, քաղաքական զսպվածության, չեզոքության և որոշումների նկատմամբ հարգանքի առկայության պայմաններում:

Բանալի բառեր – *սահմանադրական լիազորություններ, սահմանադրական վերջեր, քաղաքական չեզոքություն, իշխանությունների բաժանում և հավասարակշռում, ժողովրդի իշխանություն*

АНАИТ МАНАСЯН – Гарантирование политической нейтральности Конституционного суда при рассмотрении конституционных споров. – В статье утверждается вывод, что в случае конституционного спора в суде подлежит рассмотрению лишь его конституционно-правовой элемент. И наоборот, в рамках конституционного правосудия не могут рассматриваться и решаться вопросы, предполагающие политический ответ, а решения Конституционного суда не должны иметь политического характера.

Ключевые слова: *Конституционные полномочия, конституционные споры, политическая нейтральность Конституционного Суда, разделение и баланс властей, власть народа*

ANAHIT MANASYAN – Guaranteeing Political Neutrality of the Constitutional Court While Considering Constitutional Disputes. – The article discusses the issues regarding political neutrality of the Constitutional Court while considering constitutional disputes. The Author concludes that in case of constitutional disputes just its constitutional-legal element is subject to consideration at the Constitutional Court. Hence, within the frames of constitutional justice, issues, presupposing political answers, can't be considered and resolved, and the solutions proposed by the Constitutional Court can't have a political character.

Key words: *Constitutional powers, constitutional disputes, political neutrality of the Constitutional Court, separation and balance of powers, power of people*